

Mladoletniška kriminaliteta in mladoletniško nasilje: Ugotovitve evropske študije o prestopništvu in preventivnih dejavnostih

Gradivo za policiste

dr. Gorazd Meško, vodja raziskave

Eva Bertok, raziskovalka

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Co-financed by the European Commission within the Daphne III programme by DG Justice, Freedom and Security and coordinated by German Police University (DHPol).

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the authors; the European Commission cannot be held responsible for either its content or for any use which might be made of the information contained therein.

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

Mladoletniška kriminaliteta in mladoletniško nasilje: Ugotovitve evropske študije o prestopništvu in preventivnih dejavnostih

Gradivo za policiste

dr. Gorazd Meško, vodja raziskave
Eva Bertok, raziskovalka

YouPrev

Vsebina

Kaj je namen gradiva?	3
Komu je gradivo namenjeno?	3
Na čem temelji gradivo?	3
Kaj je raziskava YouPrev?	4
Kako je gradivo sestavljeno?	4
1 Uporaba samonaznanitve prestopništva kot vira podatkov o mladoletniškem prestopništvu in preventivi	5
2 Pojavnost mladoletniškega prestopništva	8
3 Mladoletniško prestopništvo in sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije	11
4 Strokovna mnenja o trendih mladoletniškega prestopništva do leta 2025	13
5 Dejavniki tveganja mladoletniškega prestopništva	15
6 Večkratni storilci in njihov delež prestopniških dejanj	19
7 Preprečevanje prestopništva - kaj je pomembno z vidika mladih?	23
8 Preprečevanje prestopništva - kateri pristopi so po mnenju anketirancev učinkoviti?	25
9 Pogledi na preprečevanje prestopništva glede na samonaznanjeno prestopništvo	27
10 Izkušnje mladih s policijo	29
11 Zaključne misli	32

Kaj je namen gradiva?

V tem gradivu so na voljo aktualne informacije o prestopniškem vedenju mladih. Opisani so izzivi in pristopi k obravnavani problematiki. Gradivo je izdelano predvsem za potrebe policijskega dela.

Komu je gradivo namenjeno?

Gradivo je namenjeno predvsem usposabljanju oseb iz policije. Prav tako ga lahko uporabljajo ostali strokovnjaki in praktiki, ki se s to temo ukvarjajo. Podobno gradivo je na voljo za potrebe usposabljanja socialnih delavcev.

Na čem temelji gradivo?

Gradivo temelji na raziskavi o kriminaliteti mladih, nasilju med mladimi ter preprečevanju mladoletniškega prestopništva. Ugotovitve temeljijo predvsem na rezultatih mednarodne študije, ki jo je financiral program Evropske komisije – program DAPHNE III. Študija z naslovom „Deviantnost in nasilje mladih: perspektiva evropskih strokovnjakov z različnih področij glede preventive in nadzora“ (YouPrev).

Pri raziskavi so sodelovale univerze in raziskovalne ustanove v Belgiji, Nemčiji, na Portugalskem, v Sloveniji, Španiji in na Madžarskem. V naslednjem poglavju boste izvedeli več o tem raziskovalnem projektu.

V gradivu se bomo večkrat sklicevali tudi na druge slovenske in mednarodne študije ter na posamezne vire informacij za preprečevanje kaznivih dejanj mladih in preprečevanje nasilja med mladimi.

Kaj je raziskava YouPrev?

YouPrev je raziskava, ki jo financira Evropska komisija in se je izvajala med letoma 2011 in 2012 v šestih evropskih državah.

Študija je med drugim preučevala sledeča vprašanja:

- Kaj mladi v različnih evropskih državah menijo o svojih izkušnjah s kriminalom, nasiljem in deviantnim vedenjem – na primer, kako so se spopadli z lastno viktimizacijo?
- Katere lastnosti lahko pomagajo razložiti različno prestopniško vedenje mladih?
- Kakšne izkušnje imajo mladi s preventivnimi ukrepi – posebej s tistimi, s katerimi so prišli v stik preko šolskega sistema?
- Kako mladi dojemajo različne pristope k preprečevanju kriminalitete mladih? Katere pristope glede preventive in zmanjševanja deviantnega vedenja mladih priporočajo?
- Kakšni so trendi na področju mladoletniškega prestopništva, kaj lahko pričakujemo v naslednjih letih? Kateri dejavniki vplivajo na ta razvoj?
- Kakšni so izzivi na področju kriminalitete in nasilja mladih?

V iskanju odgovorov na zastavljena vprašanja smo uporabili več metodoloških pristopov. Veliko pozornosti smo posvetili temu, da so imeli mladi možnost neposredno izraziti svoje mnenje. Zato smo uporabili raziskovalno metodo samonaznanitve: mladi ljudje so nam zaupali svoje izkušnje s kriminaliteto oziroma deviantnim vedenjem – v vlogi storilcev, pa tudi žrtev. Mladi so se v anketah in intervjujih izrekli tudi o njihovih izkušnjah s preventivnimi ukrepi in o možnostih in omejitvah, ki jih opažajo pri preventivnih dejavnostih. Za mnenje o stanju, preventivi in prihodnosti področja mladoletniškega prestopništva smo povprašali tudi strokovnjake z različnih področij.

Kako je gradivo sestavljeno?

V pričujočem gradivu bomo najprej postavili tezo o preprečevanju mladoletniškega prestopništva, nato pa jo – večinoma z rezultati YouPrev raziskave – poskušali razložiti. Za vsako vprašanje bomo postavili nekaj možnosti nadaljnjega razvoja ali izzivov, ki so z vprašanjem povezani.

Gradivo je oblikovano tako, da se ga lahko bere in uporablja kot celoto in v zaporedju, ali pa se ločeno (v drugačnem zaporedju) uporablja zgolj podglavljaja.

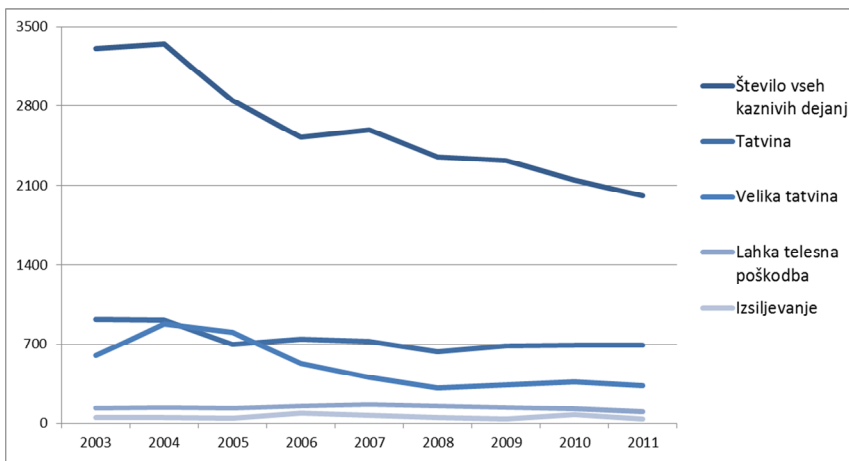
Celoten seznam uporabljenega gradiva je na voljo na spletni strani www.youprev.eu.

1 Uporaba samonaznanitve prestopništva kot vira podatkov o mladoletniškem prestopništvu in preventivi

Vprašalniki so eden izmed načinov merjenja izkušenj mladih tako v vlogi storilcev kot žrtev kriminalnih dejanj. Takšne raziskave dopolnjujejo uradne statistike kriminalitete na smiseln način. Ankete se lahko uporablja tudi za analizo izkušenj mladih s preventivnimi ukrepi, za zbiranje njihovih razmišljanj o preventivnih pristopih in ocen preventivnih pristopov.

Kriminološko področje kot tudi širše družboslovno področje se že vrsto let ukvarja z vprašanjem temnega polja kriminalitete, se pravi števila in deleža kaznivih dejanj, ki ga uradne (policijske) statistike ne zaznajo. Raziskava YouPrev predstavlja nadaljevanje takoimenovanih samonaznanitvenih študij (v angleščini: self-report studies), o katerih je pisal že Dekleva¹, pri katerih mladi v anketah povedo, kolikokrat so v preteklosti storili posamezno prestopniško dejanje. Glede na predmet raziskav in ciljne skupine se raziskave ločujejo na raziskave, ki se osredotočajo na storilce kaznivih dejanj, raziskave, ki jih zanima plat očitvidcev (te raziskave pogosto uporabljajo intervjuje) ter raziskave, ki se posvečajo žrtvam kaznivih dejanj (viktimizacijske študije). Mladi so pogosta ciljna skupina raziskav ne samo zato, ker lahko preko šol pridemo v kontakt z veliko večino populacije določene starosti, temveč tudi zato, ker so mladi pogosto odprti glede odgovorov na vprašanja s področja kriminalitete. Pogosto se v vprašalnikih za mlade perspektiva storilca in žrtve kaznivih dejanj preplete.

¹ Dekleva, B. (1978). Preverjanje metode samonaznanitve prestopništva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 29 (2), 96 – 106.

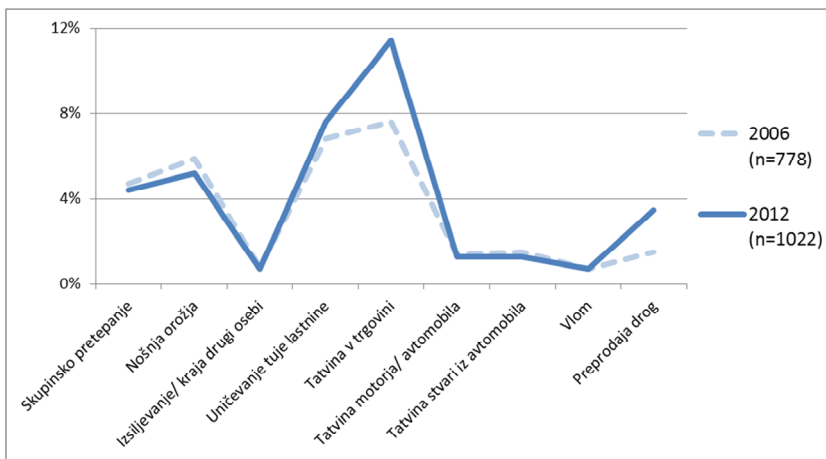
Graf 1: Število uradno zabeleženih prestopniških dejanj mladoletnih oseb v Sloveniji. Vir statističnih podatkov: www.policija.si

V raziskavah, v katerih sodelujejo mladi, pogosto ni mogoče preverjanje tako imenovanega svetlega polja kriminalitete (se pravi, zabeleženih kaznivih dejanj), saj temeljijo na anonimnosti anketirancev in zato podatki ne morejo biti primerjani s policijskimi kartotekami. Poglejmo si nekaj izsledkov zadnje tovrstne raziskave pri nas:

- V nasprotju s prepričanju nekaterih število obravnavanih kaznivih dejanj mladoletnikov v Sloveniji vztrajno pada (Graf 1). Zaradi pomanjkanja raziskav, ki bi preko samonaznanitve prestopništva merile obseg temnega polja kriminalitete, na žalost primerjave ne bomo mogli narediti. Mednarodna raziskava² pod okriljem programa DAPHNE II, ki jo je leta 2006 v Sloveniji izvajal Dekleva, in izsledki raziskave YouPrev so edino merilo, s katerim lahko primerjamo uradne policijske podatke.
- V raziskavi iz leta 2006 so raziskovalci anketirali skoraj 800 otrok iz Ljubljane (v raziskavi YouPrev nekaj preko 1000), v naši raziskavi so sodelovali tudi nekoliko starejši anketiranci (raziskava iz leta 2006 je uporabljala širšo starostno skupino 12-16 let, medtem ko je bila v projektu YouPrev postavljena 13-16 let, zato je naš vzorec v povprečju slabo leto starejši).

² Steketee, M., Moll, M., Kapardis, A. (2008). *Juvenile delinquency in six new EU member states*. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.

- Izsledki raziskave (Steketee et al., 2008: 72) so v primerjavi z vzorcem YouPrev pokazali, da je bil leta 2006 odstotek anketirancev, ki so dejali, da so v zadnjem letu sodelovali v skupinskem pretepu, nosili orožje, izsiljevali druge osebe, ukradli motor / avtomobil ter ukradli stvari iz avtomobila, nekoliko večji (razlike od 0,1 %- 0,7 %), medtem ko je moč opaziti porast uničevanja tuje lastnine (povečanje za 0,8 %), tatvin v trgovini (povečanje za 3,8 %) ter preprodaje drog (iz 1,5 % na 3,5 % v letu 2012) (Graf 2).

Graf 2: Primerjava odstotkov prijavljenih prestopniških dejanj med raziskavo iz leta 2006 (Steketee et al., 2008) in raziskavo YouPrev

Prednost anket z metodo samonaznanitve prestopništva je tudi v tem, da se lahko preko vrste dejavnikov preverja tudi možne (okoljske, družinske) vplive na prestopništvo. To nam pomaga analizirati, zakaj se nekateri mladi ljudje odločijo za prestopništvo, medtem ko se drugi teh dejanj vzdržijo.

Edinstvenost raziskave YouPrev predstavlja sklop vprašanj o preventivnih aktivnostih, v katerih so mladi sodelovali, njihovo mnenje o aktivnostih ter predlogi mladih za izboljšanje teh aktivnosti. Mladi sicer niso strokovnjaki s področja preventive, vendar lahko njihove izkušnje pomagajo pri razvoju področja.

Obeti in izzivi na področju raziskav z metodo samonaznanitve prestopništva:

- Analize pojava mladoletniške kriminalitete bi v prihodnosti morale temeljiti tudi na podobnih raziskavah, saj podatki policije in sodstva predstavijo zgolj prijavljena dejanja in zato ne odražajo resničnih trendov mladoletniškega prestopništva, zato lahko vodijo v napačne zaključke.
- Preventivna dejavnost med mladimi temelji na pričakovanjih, izkušnjah in idejah. Za načrtovanje smiselnih preventivnih dejavnosti je ključnega pomena mnenje mladih o različnih pristopih in izvajalcih aktivnosti.
- Vključevanje mladih ljudi v preventivno dejavnost se lahko izvaja na različne načine; poleg uporabe vprašalnikov se lahko uporabi skupinske pogovore z mladimi, v šoli ipd.

2 Pojavnost mladoletniškega prestopništva

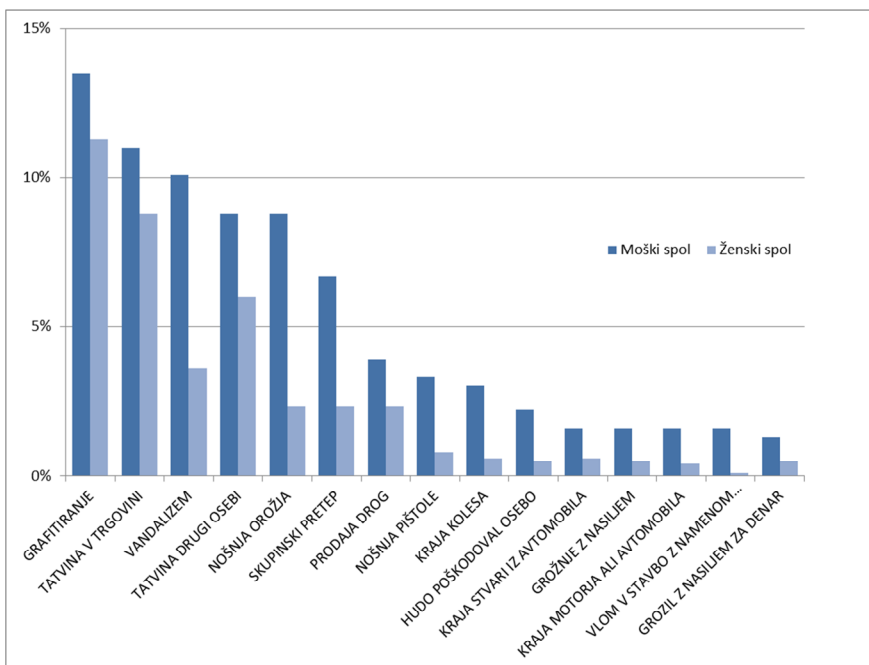
Statistično gledano je normalno, da mladi v obdobju adolescence kažejo nekatere oblike deviantnega vedenja.

Raziskave prestopniškega vedenja kažejo, da velik delež mladih vsaj enkrat udejani prestopniško dejanje – bodisi v obliki tatvine v trgovinah, nasilja med vrstniki ali celo v poizkušanju drog. Razvoj identitete v adolescenci pomeni tudi eksperimentiranje z vlogami in normami ter testiranje mej, ki so mladostnikom postavljene. Večina dejanj, o katerih poročajo mladi, je precej milih.

To potrjujejo tudi izsledki raziskave YouPrev.

- 22 % mladih moškega spola in 14,8 % mladih ženskega spola, ki so sodelovali v raziskavi YouPrev (n=1991) je v letu 2011 izvršilo vsaj eno dejanje (tatvina v trgovini, vlom v stavbo z namenom kraje, kraja kolesa, kraja motorja/ avtomobila, kraja stvari iz avtomobila, uporaba groženj/orožja za izsiljevanje denarja, kraja stvari od druge osebe, sodelovanje v skupinskem pretepu, pretepanje drugih, grožnje z nasiljem zaradi veroizpovedi, barve kože ipd.). Graf 3 prikazuje odstotek mladih, ki so poročali o posameznem dejanju, ločen glede na spol.
- V slovenskem vzorcu prevladuje – predstavljeni so odstotki za oba spola skupaj - grafitiranje (12,3 %), tatvine v trgovini (9,7 %), poškodovanje tuje lastnine (6,5 %), kraja stvari (denarja) od druge osebe (7,2 %), nošnja orožja ali drugega predmeta, ki se ga lahko uporabi kot orožje (5,2 %).

- Sledijo sodelovanje v skupinskem pretepu (4,3 %), preprodaja ali pomoč pri preprodaji drog (3 %), nošnja pištole (1,9 %), kraja kolesa (1,7 %), hudo poškodovanje druge osebe (1,3 %), kraja stvari iz avtomobila (1,1 %), grožnja z nasiljem zaradi veroizpovedi, barve kože ipd. (1 %), kraja motorja ali avtomobila (0,9 %), vlom v stavbo z namenom kraje (0,8 %), uporaba grožnje ali sile za pridobivanje stvari (denarja) od druge osebe (0,8 %).

Graf 3: Raziskava YouPrev - prestopniška dejanja - primerjava med spoloma (odstotki)

- Med navedenimi dejanji je po pričakovanjih prednjačilo nezakonito prenašanje datotek (glasbe, filmov) z interneta, kar je priznalo 59,9 % anketirancev in 47 % anketirank.
- 27,9 % mladih moškega spola in 21,5 % mladih ženskega spola je v njihovem življenju poizkusilo droge (brez alkohola). Veliko večino bi lahko opredelili zgolj kot „radovedne“, saj so droge poizkusili zgolj enkrat ali dvakrat, relativno malo anketirancev je droge uživalo večkrat.

Tako lahko rečemo, da zgolj pojav določenih prestopniških vedenj v adolescenci ne pomeni razloga za brezup ali za mišljenje, da „so mladi že na napačni poti“. Seveda to ne velja za primere resnega nasilja,³ za posameznike, ki so prijavili več različnih dejanj, posameznike, ki so prijavili primere najbolj resnih naštetih dejanj⁴ ter seveda pogoste uživalce drog.

Rezultati raziskav jasno kažejo, da je prestopništvo za večino mladih zgolj epizoda v njihovem razvoju, pa tudi, da s prestopništvom opravijo brez zunanjih posegov.⁵ Raziskava YouPrev zaradi presečne narave ne odgovori na vprašanje, koliko mladih bo s prestopništvom nadaljevalo in koliko se ga bo vzdržalo.

Kot primer longitudinalne raziskave, ki se je ukvarjala s tem vprašanjem, navajamo nemško raziskavo z naslovom „Kriminaliteta v sodobnih urbanih središčih“ (CRIMOC), ki je merila pojav prestopništva v mestih Duisburg und Münster. Na podlagi intervjujev so ugotovili (Boers et al., 2010), da obstaja šest različnih skupin mladih:

- Skupina nedelinkventnih mladih, ki upošteva zakone in norme, ter obsega približno polovico vseh adolescentov.
- Skupina mladih, ki počne manjše prestopke, vendar teh prestopkov ne ponovi, in obsega petino populacije adolescentov.
- Tretjo skupino predstavljajo mladi, ki počnejo prestopniška dejanja zgolj v adolescenci in po petnajstemu letu prenehajo z izvajanjem (13 %).
- Četrta skupina vsebuje mladostnike, ki so s prestopniškimi dejanji začeli zgodaj in naj bi bili po klasičnih kriminoloških teorijah najbolj vztrajni prestopniki (13 %). Ugotovili so, da dve tretjini res vztrajata pri prestopniškem vedenju, medtem ko se tretjina v življenju znajde in ne nadaljuje s kriminalno kariero – ti predstavljajo peto skupino.
- Nazadnje raziskovalci omenijo „pozne začetnike“ (5 %), ki začnejo s prestopniškim vedenjem relativno pozno – po petnajstemu letu, in tudi kmalu prekinejo z njim – neke okoli sedemnajstega leta.

³ Glej npr.: Tomori, M. (1987). Psihodinamika nasilnega vedenja v adolescenci. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 38 (4), 305 -312.

⁴ Glej npr.: Tomori, M. (1982). Psihiatrični pogledi na nekatera vprašanja mladostniškega prestopništva. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 33 (3), 188-193.

⁵ Več v Oven, N. (1995). Kontinuiteta odklonskega vedenja otrok in mladostnikov ter možnosti napovedovanja prihodnjega vedenja. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 46 (1), 38-48.

Obeti in izzivi:

- Pomembno je prepoznati določeno (milejše) prestopništvo kot del mladostniškega življenja. Večina mladih, ki izkazujejo prestopniško vedenje, se tako vede le redko in občasno, njihovi prestopki so manj resne narave.
- Razlog za intervencijo se pojavi ob povečanem številu dejanj, ob povečani resnosti dejanj, ko začnejo izvajati drugim škodljiva dejanja ali začnejo resno ogrožati lastno zdravje z uporabo drog.

3 Mladoletniško prestopništvo in sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije

Z uporabo sodobnih medijev so se pojavile tudi nove oblike prestopništva, ki so močno razširjene med mladimi in se pogosto zdijo povsem sprejemljive oblike dejavnosti. To še posebej velja za področje kršenja avtorskih pravic z razširjanjem digitalnih medijev.

Napredek na tehnološkem področju, ki smo mu priča zadnjih dvajset let, je spremenil način komunikacije, vzorce potrošnje, na žalost pa je vplival tudi na pojav novih oblik kriminalitete, ki so s temi tehnologijami povezane. Da se področje kršenja avtorskih pravic z razširjanjem digitalnih medijev vedno bolj širi, hkrati pa se taka dejavnost vse bolj dojema kot legalna, je opozarjalo kar nekaj raziskav, raziskava YouPrev pa njihovim ugotovitvam pritrjuje, in sicer:

- Nelegalno kopiranje datotek z interneta je bilo med anketiranci močno razširjeno; kar 59,9 % anketirancev in 47 % anketirank je dejalo, da je v zadnjem letu vsaj enkrat z interneta kopiralo datoteke na svoj računalnik. Odstotek mladih, ki so priznali to dejanje, je bistveno večji od odstotka mladih, ki so poročali o kateremkoli drugem prestopniškem dejanju.
- Za več kot 24 % anketirancev (ali skoraj polovico tistih, ki so poročali o nezakonitih prenosih) je bilo to dejanje njihovo edino prestopniško dejanje v zadnjem letu – med prestopniška dejanja je sodilo: poškodovanje tuje lastnine (grafitiranje, vandalizem), premoženjska kriminaliteta (tatvina v trgovini, kraja kolesa, tatvina iz avtomobila, kraja avtomobila ali motorja, vlom z namenom kraje), nasilna dejanja (sodelovanje v skupinskem pretepu, napad, rop in

izsiljevanje, nasilje ali grožnja z nasiljem na podlagi verske, rasne nestrpnosti ipd, prekupčevanje z drogami in nošnja orožja).

Tabela 1: Primerjava med spoloma glede na različna prestopniška dejanja (odstotek anketirancev, zadnjih 12 mesecev), n=1987

Prestopniško dejanje	% anketirancev	% anketirank
Vandalizem (uničevanje, grafitiranje)	17,8	12,9
Premoženjska kriminaliteta	18,2	13,1
Prestopniška dejanja z elementi nasilja	14,7	5,2
Nezakoniti prenosi datotek	59,9	47

- Izkušnje nadlegovanja preko spleta so tudi precej pogoste med mladimi v Sloveniji: kar 13,5 % anketirank in 9,1 % anketirancev je poročalo, da se jim je v zadnjem letu zgodilo, da se je kdo norčeval iz njih preko spleta ali jih preko spleta nadlegoval. Ena dijakinja je poročala tudi o stiku s policijo, saj je šla z materjo prijaviti nadlegovalca zaradi neprestanega spolnega nadlegovanja.

Nezakonit prenos podatkov zajema celo vrsto možnih izdelkov, ki se preko spleta prenašajo; programska oprema, računalniške igrice, filmi in glasba v digitalni obliki. Izdelke je moč izmenjati preko mrežnega prenosa in delitve podatkovnih datotek P2P omrežij (peer to peer ali prevedeno „od uporabnika do uporabnika“).

Nezakonit prenos podatkov je vrsta kaznivega dejanja, ki ima nekaj svojevrstnih značilnosti:

- Po eni strani lahko osebe, ki služijo s ponarejanjem/piratstvom kujejo velike dobičke, pri tem pa relativno malo tvegajo; globe in zaporne kazni so minimalne; tehnologija za reprodukcijo se dnevno izboljšuje; javnost je večinoma na strani piratstva – lahko rečemo, da je družbeno sprejemljivo; zakonodaja opredeljuje kršitev intelektualnega lastništva kot „mehak“ zločin.
- Zaznano tveganje je majhno; uporabnik tvega, da kvaliteta izdelka ne bo enaka, kot če bi izdelek kupil, tvega tudi potencialni računalniški virus – dlje od tega tveganja pa njihovo razmišljanje ne sega.⁶

⁶ Glej npr. Papadopoulos, T. (2004). Pricing and pirate product market formation. *Journal of Product & Brand Management*, 13 (1), 56-63.

- Kršenje etičnih pravil pri nezakonitem prenosu podatkov ni tako „otipljivo“, kot če bi recimo govorili o kraji zgoščenke. Večina uporabnikov interneta tudi ne zna presoditi, kaj je prosto dostopno za prenos in kaj ni.⁷
- Tako kot pri ostalih prestopniških dejanjih, so pri nezakonitem prenosu zelo pomembne in tudi zelo prisotne nevtralizacijske tehnike – zlasti odsotnost žrtve ter zanikanje škode.

Obeti in izzivi:

- Področje nezakonitega prenosa podatkov je zelo občutljivo področje, kjer strokovnjaki svarijo pred pretirano kaznovalnostjo. Menijo, da bi za ureditev področja kršitve avtorskih pravic bila potrebna sprememba v razmišljanju na ravni družbe – da bi ljudje dojeli, zakaj je nezakonito prenašanje narobe.
- Lastniki pravic imajo svoje zahteve po prekinitvi te dejavnosti; pristopi k reševanju problema, ki so zgolj tehnološke narave – se pravi, da omejujejo ali preprečujejo možnost kopiranja podatkov z nosilcev – so se v preteklosti izkazali za neprimerne, saj so bili sčasoma vsi taki varnostni ukrepi zaobideni. Bolj smiselno bi bilo preprečevanje z medijsko vzgojo v okviru šole ter seveda neformalno v družinskem okolju.

4 Strokovna mnenja o trendih mladoletniškega prestopništva do leta 2025

Strokovnjaki so predstavili pričakovane spremembe na področju mladoletniškega prestopništva, pri tem pa osvetlili tudi demografske spremembe, tehnološke spremembe in družbene delitve, ki naj bi bile navzoče leta 2025.

V sklopu raziskave YouPrev smo opravili intervjuje s strokovnjaki z različnih področij o tem, kaj se bo v naslednjih petnajstih letih po njihovem dogajalo na področju mladoletniškega prestopništva. Če poskušamo povzeti njihove ugotovitve:

⁷ Glej npr. Siegfried, R.M. (2005). Student attitudes on software piracy and related issues of computer ethics. *Ethics and informational technology*, 6, 215-222.

1. Prav vsi strokovnjaki, kriminalisti, socialni delavci/psihologi v šolah, socialni delavci na Centrih za socialno delo, so bili mnenja, da se kriminaliteta mladih v naslednjih letih ne bo bistveno spremenila. Strokovnjaki si tudi ne obetajo sprememb v številu dejanj, četudi so kriminalisti opozarjali na uradne policijske statistike, ki kažejo padec skupnega števila dejanj. Večino je skrbel porast temnega polja kriminalitete na področju sodobne tehnologije, saj je zaradi hitrega napredka tehnologije to področje postalo skoraj neobvladljivo (več v poglavju 3).
2. Na demografskem področju strokovnjaki po eni strani pričakujejo stagniranje oziroma nadaljnji padec natalitete (vzporedno s tem pa staranje populacije in s tem povezane težave), medtem ko nekateri pričakujejo migracije in povečanje populacije Slovenije.
3. Velik poudarek slovenskih strokovnjakov, na katerega so opozarjali vsi, še posebno predstavniki Centrov za socialno delo in šol, je bil večanje razlik med ljudmi oziroma vse večja socialna neenakost. Zaradi neenakosti, so dodajali, bodo mladi v prihodnosti živeli pod zelo različnimi pogoji, kar bo vodilo – še posebno, če se v prihodnosti uvedejo šolnine in ob ukinjanju štipendij za otroke iz socialno ogroženih družin – v še večjo marginalizacijo revnih. O podobnih rezultatih intervjujev so poročali tudi vsi tuji partnerji.
4. Kot omenjeno, so strokovnjaki napovedali rast z informacijsko-komunikacijskimi tehnologijami povezane kriminalitete; redki so izrazili skrb zaradi piratstva ali prenašanja datotek, nekoliko več jih je bilo zaskrbljenih zaradi „hekerstva“ in kraje zaupnih podatkov, ki so sedaj na internetu, največ – in tu so prednjačili predstavniki šol in Centrov za socialno delo – pa jih skrbijo grožnje in norčevanje preko spleta, ki je zaradi anonimnosti pri storilcih takih dejanj vse bolj priljubljene. Strokovnjaki so opozarjali tudi na nevarnost za psihološko dobrobit mladih žrtev takega nasilja.⁸

Obeti in izzivi:

- Kriminaliteta mladih bo v prihodnosti, sodeč po napovedih slovenskih strokovnjakov, imela podobne značilnosti kot dandanes – še vedno bo pogosto prisotna, toda blažjih oblik in pri večini mladostnikov začasne narave.

⁸ Več o ustrahovanju v Bertok, E., Meško, G. (2012). Ustrahovanje. *Didakta*, 21 (155), 46-48.

- Četudi se število in obseg dejanj po mnenju strokovnjakov ne bosta povečala, pa opozarjajo na ozadje prestopništva v prihodnosti s precej pesimističnim pogledom na vse večje socialne razlike med prebivalstvom, na staranje populacije in razvojem kiber-kriminalitete.

5 Dejavniki tveganja mladoletniškega prestopništva

Ločevati je potrebno med dejavniki tveganja mladoletniške kriminalitete in dejavniki tveganja mladoletniškega nasilnega vedenja. Pri obeh pojavih lahko govorimo tako o osebnostnih dejavnikih kot tudi okolju (družini, šoli, prijateljih, sosedih). Napovedne spremenljivke, npr. vandalizma, se v adolescenci nekoliko razlikujejo od spremenljivk nasilniških prestopniških dejanj; medtem ko sta uživanje drog in stik s prestopniškimi vrstniki pomembna napovedovalca za vse oblike prestopniškega vedenja, pa sta sprejemanje moralnih načel in starševsko spremljanje boljša napovedovalca za vandalizem kot nasilniška prestopniška dejanja.

Četudi je pojav mladoletniškega prestopništva močno razširjen, lahko opazimo bistvene razlike med oblikami in resnostjo dejanj glede na določene dejavnike.

Seveda je prvi izmed dejavnikov družina, izvrševalec primarne socializacije in hkrati vršilec mnogih pomembnih funkcij v mladostnikovem življenju. Raziskave so pokazale, da imajo mladi iz družin, v katerih starši ne nadzorujejo, imajo slabo interakcijo med sabo (ločene družine), kjer starši ne določajo jasnih pravil glede obnašanja, kjer se kaznuje glede na trenutno razpoloženje, višje tveganje za prestopništvo.⁹ Tveganje predstavljajo tudi družinske razmere zanemarjanja, konflikta in nasilja v družini.¹⁰ Tu velja opozoriti, da navkljub statistično izmerljivim razlikam v prestopniškem vedenju med mladimi, ki živijo z obema staršema, in tistimi, ki živijo zgolj z enim, večina sodobnih raziskav, ki je merila tudi konflikt v družini oziroma družinsko ujemanje, kaže na to, da je bolj kot število odraslih v

⁹ Ingram, J.R., Patchin, J.W., Huebner, B.M., McCluskey, J.D., Bynum, T.S. (2007). Parents, Friends, and Serious Delinquency. An Examination of Direct and Indirect Effect Among At-Risk Early Adolescents. *Criminal Justice Review*, 32 (4), 380-400.

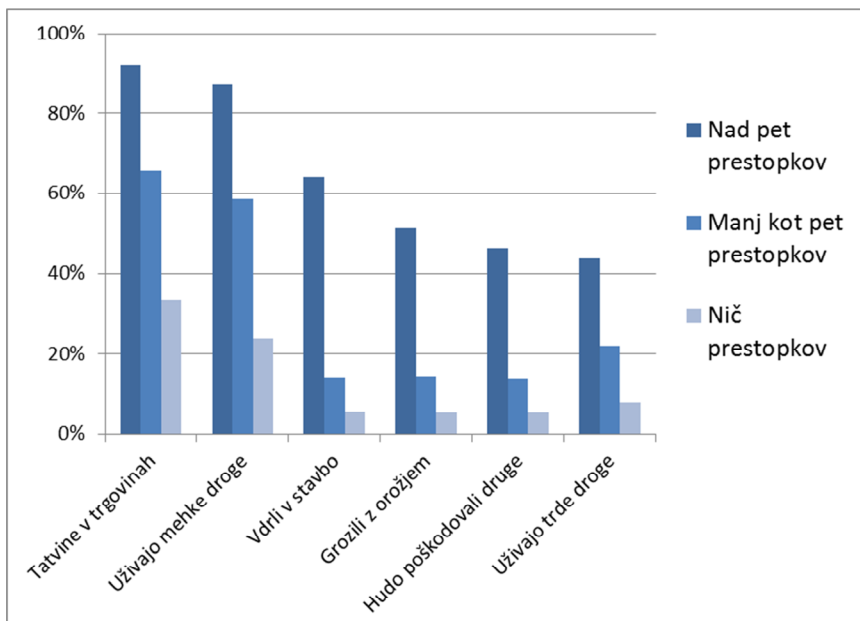
¹⁰ Več o konfliktih: Kanduč, Z. (2000). Družina in nasilje: nasilje družine in nasilje v družini. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 52 (1), str. 11-20.

družini (kar pripomore k boljšemu nadzoru nad mladostnikom) pomembno ujemanje med odraslimi in sloga v družini.

Še več raziskav je bilo opravljenih na področju druženja mladih in vpliva vrstnikov na prestopništvo; velika večina raziskav kaže na to, da vrstniki bistveno in neposredno vplivajo na število in obliko prestopniških dejanj. Starši v pozni adolescenci popolnoma izgubijo neposreden statistično merljiv vpliv na mladostnike, se pa njihov vpliv občuti posredno, preko vplivanja na otrokovo izbiro prijateljev.

Tretji pomembni dejavnik, ki ga ne gre zanemariti, je okolje, v katerem mladi živijo; mladi iz revnejših sosesk, kjer se dogaja veliko nasilja in je prisotna socialna dezorganizacija, imajo bistveno večje tveganje za pojav prestopniškega vedenja kot mladi iz „boljših“ sosesk.

Raziskava YouPrev, opravljena v šolah, potrjuje splošne ugotovitve tujih raziskav; prestopniški dečki so poročali o več negativnih dejavnikih kot dekleta, kar je

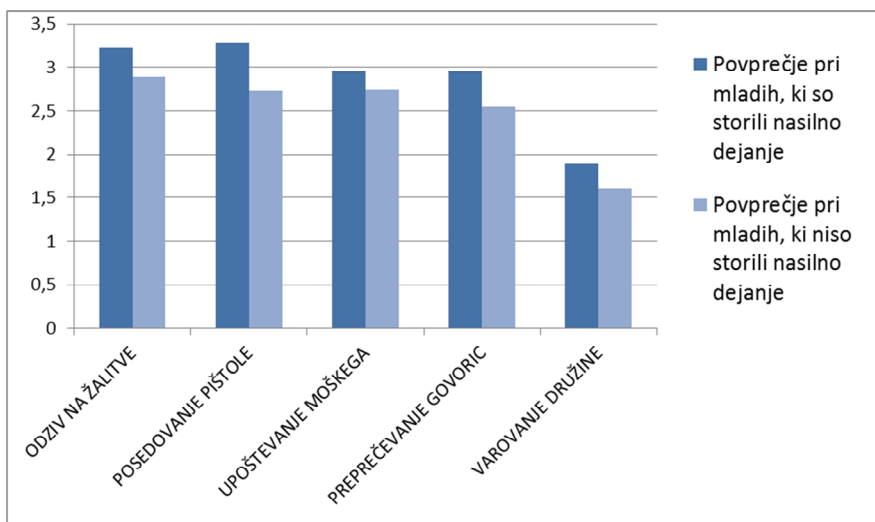

Graf 4: Primerjava med prestopništvom anketirancev (nič prestopkov, manj kot pet prestopkov in nad pet prestopkov) in prestopništvom njihovih prijateljev

najbolj izraženo pri dečkih, ki so bili udeleženi v nasilnih dejanjih, malo manj za dečke, ki so izvajali tatvine in vandalizem. Pri obeh skupinah je bilo izmerjeno prekomerno uživanje alkohola in prepovedanih drog. Vsi mladi, ki so sodelovali v več kot petih različnih prestopniških dejanjih, so dejali, da imajo prijatelje, ki so izvajali tatvine ali jemali droge (ali oboje), dve tretjini pa, da so njihovi prijatelji izvajali nasilna dejanja (Graf 4).

Izsledki raziskave YouPrev kažejo na to, da imata premoženjska kriminaliteta in nasilništvo mladih nekaj skupnih pa tudi nekaj različnih dejavnikov. Stik z delinkventnimi vrstniki je dejavnik, ki vpliva na obe skupini, kot tudi pitje alkohola in uživanje drog ter šibko sprejemanje norm in šibka moralnost. Poglejmo si še nekaj dejavnikov, ki so specifični:

- V skladu s tujo literaturo¹¹ smo ugotovili, da je eden od dejavnikov tveganja za nasilna prestopniška dejanja strinjanje z normami moškosti, ki legitimizirajo

Graf 5: Sprejemanje norm moškosti, ki legitimizirajo nasilje glede prestopništvo anketirancev (1=popolnoma se ne strinjam, 5= popolnoma se strinjam)

¹¹ Einzmann, D., Wetzels, P. (2006). Etnične razlike v mladoletniškem prestopništvu. *Socialna pedagogika*, 6 (2), 111-140.

nasilje.¹² Strinjanje z normami je lahko tudi kulturno pogojeno, vendar je hkrati lastnost marginaliziranih mladih moških, ki dokazujejo svoj status z agresivnostjo (Graf 5).

- Pri mladih z nizko stopnjo samonadzora obstaja večja verjetnost nasilnih prestopniških dejanj. Samonadzor je središčni pojem tako imenovane „splošne teorije kriminalitete“, ki sta jo osnovala Gottfredson in Hirschi in predpostavlja, da je želja po takojšnji zadovoljitvi univerzalna človeška lastnost, ki pa jo bolj ali manj uspešno krotimo z preložitvijo zadovoljitve, česar naj bi se naučili v otroštvu. Zlasti med mladimi je nizka samokontrola dejavnik, ki se je v mnogih študijah prestopništva izkazal za ključnega napovedovalca prestopništva.
- Moški spol ostaja pomemben dejavnik tveganja za nasilna prestopniška dejanja, tudi ko kontroliramo vpliv ostalih značilnosti prestopnika. Rezultati raziskave YouPrev so pokazali, da dejavnik spola pri premoženjski kriminaliteti, četudi so v povprečju dekleta poročala o manj izvršenih dejanjih, ob upoštevanju drugih dejavnikov, kot so sprejemanje norm, prestopništvo prijateljev, starševsko nadzorovanje ni vplival na izvrševanje te vrste prestopniških dejanj.
- Za prestopništvo, katerega glavni namen je premoženjska korist, je glavni dejavnik nadzor staršev; če starši ne vedo, kje se otrok nahaja, s kom se druži in kaj počne, je nevarnost za prestopništvo večja. Eden od izsledkov raziskave je tudi, da je sprejemanje norm dober napovedovalec uničevanja tuje lastnine. Povedano drugače; manj kot posamezen mlad človek dojema določena prestopniška dejanja kot neprimerna, večja je nevarnost, da bo izvršil dejanje uničevanja tuje lastnine.

¹² V Grafu 5 je predstavljenih pet od osmih trditev, ki se glasijo takole: „moški, ki ni pripravljen se odzvati na žalitve z nasiljem, je reva“; „moškim bi morali dovoliti imeti pištolo za obrambo“; „ženske in otroci bi morali ubogati moškega“; „pravi moški bi uporabil nasilje, da premaga nekoga, ki grdo govori o njegovi družini“; „moški bi morali biti pripravljeni varovati družino z nasiljem“.

Obeti in izzivi:

- Pomembna ugotovitev je, da je prestopništvo v adolescenci v določeni meri statistično normalno, ni pa enakomerno razporejeno med skupinami mladih.
- Rezultati raziskave YouPrev kažejo, da imajo prestopniška dejanja v adolescenci vrsto skupnih dejavnikov tveganja; uživanje alkohola in drog ter stik s prestopniškimi vrstniki. Stopnja sprejemanja norm družbe, kot tudi ocena neprimernosti kršitve pravil, je boljši napovedovalec prestopniških dejanj s področja premoženjske kriminalitete kot nasilnih prestopniških dejanj.
- Obe področji; tako premoženjska kriminaliteta kot nasilniško prestopništvo imata svoje dejavnike tveganja. Prestopniška dejanja z elementi nasilja so bolj značilna za dečke kot deklice; nanje vpliva tudi šibek samonadzor in strinjanje z normami moškosti, ki legitimizirajo nasilje. Na premoženjsko kriminaliteto najbolj vpliva nadzor staršev – v primerih šibkega nadzora so anketiranci poročali o višji stopnji izvajanja teh dejanj.
- Izsledki raziskave o dejavniki tveganja nam kažejo, kje so mladi ljudje najbolj ranljivi, zato se jih lahko uporabi pri načrtovanju preventivnih ukrepov.

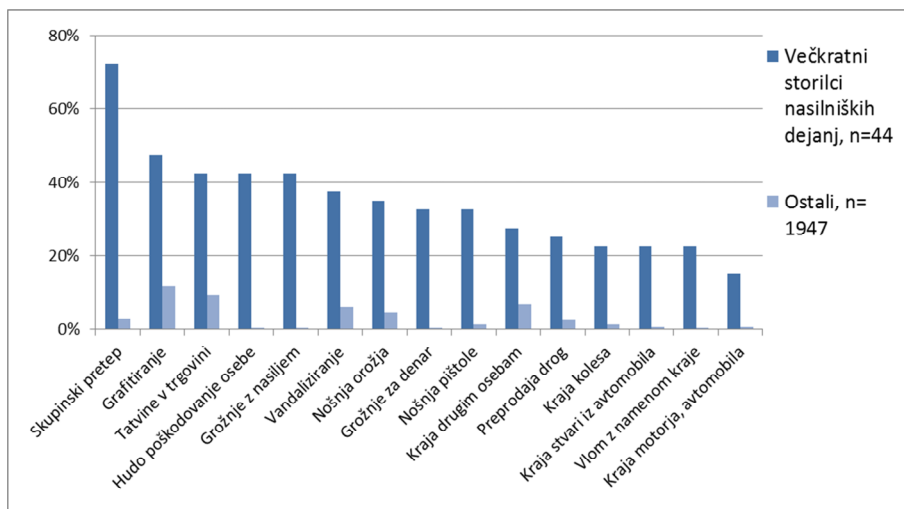
6 Večkratni storilci in njihov delež prestopniških dejanj

Majhna skupina mladih (44 izmed 1991 sodelujočih v raziskavi YouPrev ali 2,2 % populacije), ki je izrazila ponavljajoče nasilno vedenje, je poročala tudi o izvajanju velike večine vseh prestopniških dejanj.

Četudi smo mladoletniško prestopništvo opredelili kot stvar odraščanja, kjer so dejanja redka in ne povzročajo veliko škode, na žalost obstaja majhen delež mladih (v slovenskem vzorcu 2,2 %), ki izvrši veliko večino vseh prijavljenih dejanj, kar je še posebej razvidno pri številčnosti hujših prestopniških dejanj.

O tem so poročali že Wolfgang, Figlio & Sellin (1972); izsledki njihove kohortne študije v Philadelphiji so pokazali, da 6 % določene starostne skupine predstavlja 52 % vseh aretacij policije in tudi večino prestopniških nasilnih dejanj (82 % kraj, 69 % poškodovanj drugih oseb ter 73 % posilstev).

V raziskavi YouPrev smo anketirance, ki so prijavili več kot pet nasilniških dejanj v zadnjih dvanajstih mesecih, opredelili kot večkratne storilce. Kot zapisano, ta skupina mladih, ki je štela zgolj 44 oseb ali 2,2 % populacije, je bila udeležena v večini prijavljenih prestopniških dejanj, kar je razvidno iz Grafa 6.

Graf 6: Odstotek izvajanja prestopniških dejanj tistih anketirancev, ki so poročali o večkratnem dejanju nasilniškega prestopništva, v primerjavi z ostalimi

Če pogledamo sociodemografske značilnosti večkratnih storilcev prestopniških dejanj (tistih anketirancev, ki so poročali o petih prestopniških dejavnostih ali več) lahko vidimo, da jih je kar 89,7 % moškega spola; starostne razlike med skupinami niso velike, je pa bistveno večji delež mladih, ki so bili udeleženi v več prestopniških dejavnostih, neopravičeno izostal od pouka (84,6 % ali skoraj štirikrat večji delež kot pri anketirancih, ki niso poročali o prestopniških dejavnostih - MBPD). Večji je tudi delež teh mladih, ki živijo v gospodinjstvu brez matere (10,3 % v primerjavi z 5,5 % MBPD), ali očeta (23,1 % v primerjavi z 13,4 % MBPD). Zaposlitev očeta ni imela zaznavnega učinka na prestopništvo, medtem ko je kraj rojstva imel (12,8 % rojenih v tujini, v primerjavi z 6,9 % MBPD). V skladu s pričakovanji je pitje alkohola in uživanje marihuane ter drugih substanc imelo vpliv na prestopništvo (38,2 % jih je bilo opitih več kot dvakrat v zadnjem mesecu, v primerjavi z 3,3 % MBPD; 32,4 % jih je kadilo marihuano v zadnjem mesecu v

primerjavi z 4,3 % MBPD, 82,9 % jih je imelo izkušnje z drogami v življenju, za razliko od 17,4 % MBPD).

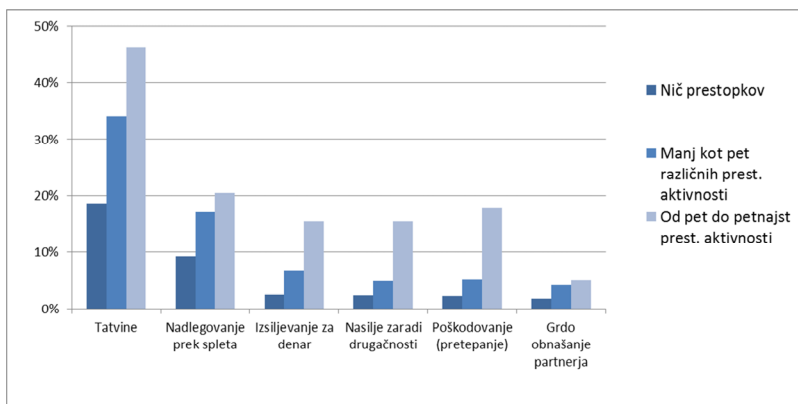
Tabela 2: Sociodemografske značilnosti mladih, ki so poročali o večih različnih prestopniških dejanjih v zadnjih dvanajstih mesecih

Značilnost	Več kot pet prest. dejavnosti	Manj kot pet prest. dejavnosti	Brez prest. dejavnosti
Moški spol	89,7 %	50 %	41 %
Povprečna starost	14,87 leta	14,57 leta	14,51 leta.
Neopravičen izostanek od pouka	84,6 %	47,7 %	23,1 %
Živi v gospodinjstvu brez matere	10,3 %	5,2 %	5,5 %
Živi v gospodinjstvu brez očeta	23,1 %	16,9 %	13,4 %
Oče stalno zaposlen	92,6 %	88,6 %	91,2 %
Rojen v tujini	12,8 %	15 %	6,9 %
V družini govorijo tuji jezik	10,5 %	7,5 %	8,6 %
Več kot dvakrat opit v zadnjem mesecu	38,2 %	6,8 %	3,3 %
Kadil marihuano v zadnjem mesecu	32,4 %	12,2 %	4,3 %
Izkušnje z drogami	82,9 %	38,6 %	17,8 %
Ima prijatelje, ki uživajo droge ali izvajajo premoženjske prestopke	100 %	77,9 %	47,7 %
Ima prijatelje, ki izvajajo nasilne prestopke	61,5 %	20,3 %	8 %

Posebno nas lahko skrbi dejstvo, da so vsi mladi, ki so poročali o več kot petih prestopniških dejanjih dejali, da imajo prijatelje, ki uživajo droge ali izvajajo premoženjske prestopke, in skoraj dve tretjini pa jih ima prijatelje, ki izvajajo nasilne prestopke.

Tudi pri bolj kompleksnih indikatorjih tveganja je skupina večkratnih prestopnikov imela vedno slabše vrednosti kot skupina, ki ni sodelovala v prestopniških dejanjih. Imeli so nižjo stopnjo samonadzora, manj so se strinjali z družbenimi normami, bolj so se strinjali z normami moškosti, ki legitimizirajo nasilje. To skupino so znatno manj nadzorovali starši, posamezniki pa so živeli v bolj neorganiziranih soseskah.

Seveda pa moramo dodati, da je nasilno vedenje teh mladih lahko pogojeno z njihovo izkušnjo biti žrtev. Med večkratnimi storilci prestopniških dejanj je bil odstotek mladih, ki so bili žrtev nasilja precej višja kot v neprestopniški skupini (npr. 17,9 % v primerjavi z 2,4 % pri pretepanju). Mladoletni prestopniki so torej tudi pogosto žrtve, kar kaže Graf 7. Več kot polovica (52,3 %) mladih, ki so storili več kot pet različnih prestopniških dejanj, je bila viktimizirana, v primerjavi s 33,7% neprestopnikov.

Graf 7: Primerjava odstotka viktimiziranih anketirancev glede na število prijavljenih prestopniških dejanj

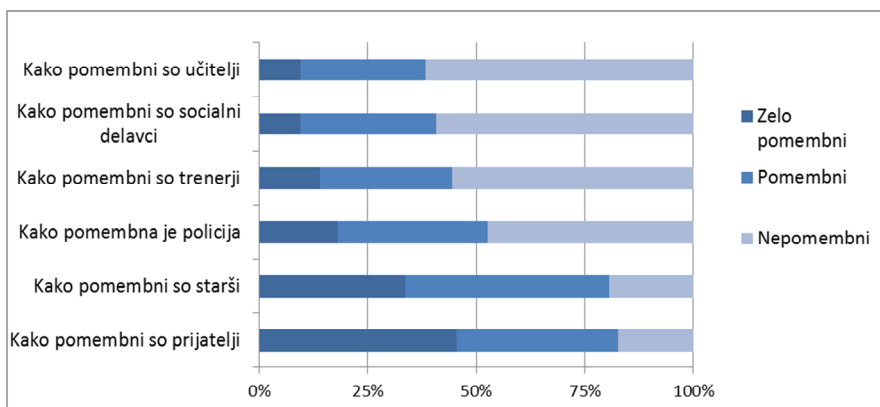
Obeti in izzivi:

- Prestopništvo v adolescenci je pojav, ki je med populacijo mladih zelo neenakomerno porazdeljen. Majhna skupina mladih v slovenskem vzorcu (2,2 %) je storila veliko večino vseh kaznivih dejanj. Na ta pojav opozarjajo policijske statistike, v raziskavi YouPrev pa smo ga dokazali s pomočjo samonaznanitve prestopniških dejanj.
- Za primerno obravnavo te majhne skupine je dobro poznati njihove značilnosti. Skupina večkratnih prestopnikov se od nedelinkventnih vrstnikov razlikuje tudi po izpostavljenosti kriminogenih dejavnikov v družini, med prijatelji in v soseski.

7 Preprečevanje prestopništva - kaj je pomembno z vidika mladih?

Po oceni mladih so starši in prijatelji glavni akterji, ki lahko pripomorejo k odvrčanju mladih od prestopniškega delovanja.

Del vprašalnika YouPrev smo namenili vprašanjem o tem, kdo je najbolj pomemben pri preprečevanju delinkventnega vedenja. Povprašali smo, ali so pomembni starši, učitelji, socialni delavci, policija, prijatelji ter trenerji. Mladi so lahko našeli druge ljudi, ki so po njihovem mnenju pomembni; največkrat so naštevali stare starše ter ostale sorodnike, nekaj anketirancev je omenilo tudi sosede (Graf 8).

Graf 8: Ocena pomena določenih izvajalcev preventive pri mladih

Visok pomen pri preprečevanju kriminalitete mladih, ki so ga mladi pripisali prijateljem in staršem, potrjujejo tudi tuje raziskave:

- Med adolescenco postane mnenje vrstnikov, prijateljev pomembnejše od mnenja staršev. Mlade zanima, kaj si mislijo njihovi vrstniki tudi zato, ker so jim bližje, bolj podobni, zato takrat intenzivno poteka socializacija med vrstniki.¹³
- Starši so pomembni zato, ker posredujejo norme, pravila in nadzorujejo obnašanje otrok. Pozitiven odnos in navezanost na starše bistveno zmanjša

¹³ Več o vplivu vrstnikov in staršev lahko preberete v: Warr, M. (2005). The Tangled Web: Delinquency, Deception, and Parental Attachment. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 607-622.

verjetnost prestopniškega vedenja. Obratno, napadalnost in konflikt v družinskih odnosih lahko vpliva na povečanje verjetnosti prestopniškega vedenja.

V primerjavi s pomenom, ki ga mladi pripisujejo vrstnikom in staršem, so ostali omenjeni poklici bili bistveno manj pomembni po njihovem mnenju. Pri tem je še posebno zanimiv nizek pomen, ki ga mladi pripisujejo učiteljem, saj z njimi preživijo dobršen del dneva. Razveseljuje nas lahko dejstvo, da mladi pripisujejo dokaj velik pomen policiji, nekoliko manj socialnim delavcem.

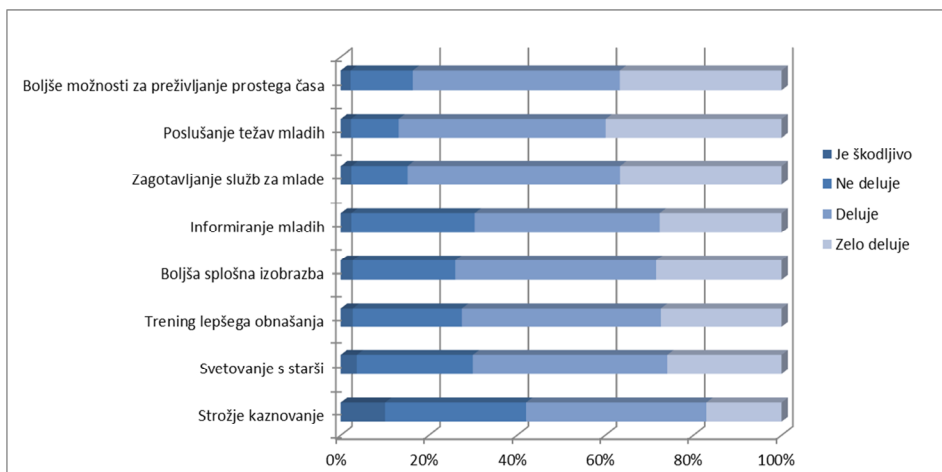
Obeti in izzivi:

- Četudi bi lahko dejali, da je samoumevno, da so vrstniki in starši najbolj bistveni za preprečevanje delinkventnosti mladih, pa je vendarle zanimivo, da so mladi v tako velikem številu dejali, da so starši za njih še vedno pomemben faktor preventive. Zanimivo je tudi, kako pomembno so ocenili policijo, navkljub temu, da so v intervjujih običajno policijsko delo na področju preventive ocenjevali kot nepomembno. V skladu s pričakovanji in izsledki intervjujev z mladimi so le-ti zelo nizko ocenjevali pomen učiteljev.
- Rezultati nam lahko dajo misliti, koliko je v resnici vloženega v vključevanje staršev v preventivne dejavnosti. Nekateri projekti v tujini so bili že razviti tako, da izboljšujejo starševske spretnosti, medosebno komunikacijo v družini, reševanje težav in konfliktov znotraj družine.
- Podobno velja za preventivno vlogo vrstnikov. Ob spraševanju po najboljših strategijah preprečevanja pitja alkohola in uživanja drog je kar nekaj mladih zapisalo, da potrebujemo „vzornike“, mlade, ki bi spregovorili o temu, zakaj se mladim ni potrebno opiti, da bi se zabavali. Vrstniki so tudi ključnega pomena pri pomoči žrtvam ustrahovanja in nasilja v šoli, zato nekaj najpomembnejših tujih projektov v tujini deluje prav na principu vključevanja celih razredov šolanja v preventivne dejavnosti.

8 Preprečevanje prestopništva - kateri pristopi so po mnenju anketirancev učinkoviti?

Mladi ne zavračajo popolnoma kaznovanih pristopov k reševanju prestopništva, vendarle jih v primerjavi z ostalimi pristopi ocenjujejo kot bolj škodljive, medtem ko se strinjajo z izboljševanjem pogojev življenja mladih – preko boljših možnosti preživljanja prostega časa, preko poslušanja njihovih težav in preko zagotavljanja služb za mlade .

Poleg spraševanja o morebitnih izvajalcih preventivnih dejavnosti smo mlade povprašali tudi o metodah, ki se jim zdijo najbolj primerne za reševanje te problematike; „kaj meniš, kaj bi bilo najbolj učinkovito, da bi mlade ljudi odvrnili od nedovoljenih dejanj (kot npr. tatvin, kraj, uživanja drog)“. Velika večina mladih je menila, da bi delovalo poslušanje težav mladih, da bi pomagalo tudi ponujanje boljših možnosti za preživljanje prostega časa (Graf 9).

Graf 9: Odstotek anketirancev, ki so ocenili določeno preventivno metodo kot škodljivo, nedelujočo, delujočo ali zelo dobro delujočo

Seveda moramo opozoriti tudi na to, da je nekoliko manj kot petina anketirancev menila, da bi strožje kaznovanje pomagalo pri preprečevanju prestopništva. Nekateri mladi so tudi izrazili, da bi kot metodo preprečevanja izbrali pretepanje, kar lahko nakazuje na to, kako so navajeni reševanja podobnih problemov v lastni družini, ali pa mogoče nakazuje zgolj pretirano poudarjanje lastne moškosti (vsi anketiranci, ki so odgovorili, da bi za metodo preprečevanja izbrali pretepanje, so bili dečki).

Zelo pomembni vprašanji, ki sta bili dodani vprašanjem o tem, kdo so najbolj učinkoviti izvajalci preventive in katere metode bi izbrali, sta mlade spraševali o tem, kaj bi naredili, če bi bili učitelj v šoli, da bi zmanjšali pitje alkohola/ uživanje drog, ter kaj bi naredili, da bi zmanjšali nasilje v šoli.

Tretjina mladih pri vprašanju o pitju alkohola/ uživanju drog zapisala, da bi jim povedali o škodljivosti početja; desetina, da bi se pogovarjali z mladimi in da bi imeli več predavanj na to temo; trije odstotki so bili mnenja, da bi srečanje z ozdravljenim narkomanom ali alkoholikom pozitivno vplivalo na mlade, nekoliko več, da bi bilo dobro mlade seznaniti z več informacijami o obeh pojavih. Dvajset mladih je zapisalo, da bi se ukvarjali s starši in jim zaupalo svoje izkušnje na tem področju, dvanajst, da bi poizkušali izvedeti več o problemih, ki jih imajo mladi.

Ob vprašanju o preprečevanju nasilja, so bile deklice bolj odločne, da bi se pogovorile z mladimi oziroma s celotnim razredom, povedale bi jim, kakšne so posledice in zakaj je to početje slabo. Dva odstotka anketirancev je menilo, da bi jim morali nuditi svetovanje s starši, da bi se pogovorili. Med bolj inovativnimi odgovori sta bila aktivnosti za boljše odnose v razredu, kar je priporočalo enajst udeležencev, in spodbujanje besedišča – z ubeseditvijo problemov naj bi se tudi agresivnost mladih zmanjšala (kot je zapisal udeleženeec).

Obeti in izzivi:

- Raziskava YouPrev kaže, da imajo mladi ljudje zelo različne poglede na to, kako naj bi se pristopilo k problemom pitja alkohola, uživanja drog in nasilnega vedenja. Večina jih je bila mnenja, da bi dobro vplivalo, če bi izboljšali možnosti preživljanja prostega časa, če bi izboljšali možnosti zaposlitve, najbolj pa so poudarili moč pogovora.

- Seveda ti izsledki ne pomenijo, da bi se morala preventivna dejavnost usmeriti izključno v področja, ki so jih mladi našli, vendarle je večina predlogov precej stvarnih in podprtih s teorijo.

9 Pogledi na preprečevanje prestopništva glede na samonaznanjeno prestopništvo

Zaznavanje in ocena mladih o preprečevanju prestopništva v povezavi z njihovo samonaznanjeno delinkvenco.

Raziskava YouPrev omogoča povezavo med prestopništvom in idejami o preprečevanju. Ugotovitve na podlagi te primerjave so:

- Mladi, ki so poročali o prestopniških dejanjih v preteklem letu, so bili bolj naklonjeni pozitivnim in manj kaznovalnim metodam kot mladi, ki niso poročali o prestopniških dejanjih (Tabela 3 na naslednji strani).
- Razlike med mladimi, ki so poročali o prestopniških dejanjih, in tistih, ki niso, so bile precej manjše pri vključevanju prostočasnih dejavnosti in obšolskih dejavnosti – približno enak odstotek jih je bil za uvedbo takih ukrepov.
- Izkušeni mladi so bolj dovzetni za preventivne dejavnosti, ki se posvečajo težavam in stiskam mladih, strinjajo se tudi z učenjem dobrih navad. Po pričakovanjih se ne strinjajo z metodami, ki so pretirano kaznovalne.
- Izkušeni mladi so bolj poudarili prijatelje kot tiste, na katere bi se morala osredotočiti preventiva, in so manj poudarili starše - v primerjavi z anketiranci, ki niso poročali o prestopniških dejanjih v preteklem letu. Socialni delavci so bili bolje ocenjeni pri izkušenih mladih, bržkone tudi zato, ker so ti imeli izkušnje z njimi in so lahko presodili, ali lahko pomagajo pri njihovih težavah ali ne, medtem ko mladi, ki niso poročali o prestopniških dejanjih v preteklem letu, niso imeli možnosti priti v stik z njimi.

Tabela 3: Ocena učinkovitosti preventivnih pristopov glede na prestopniško dejavnost mladih (povprečne vrednosti znotraj skupine vrednosti od 1= zelo učinkovite do 4 = škodljive)

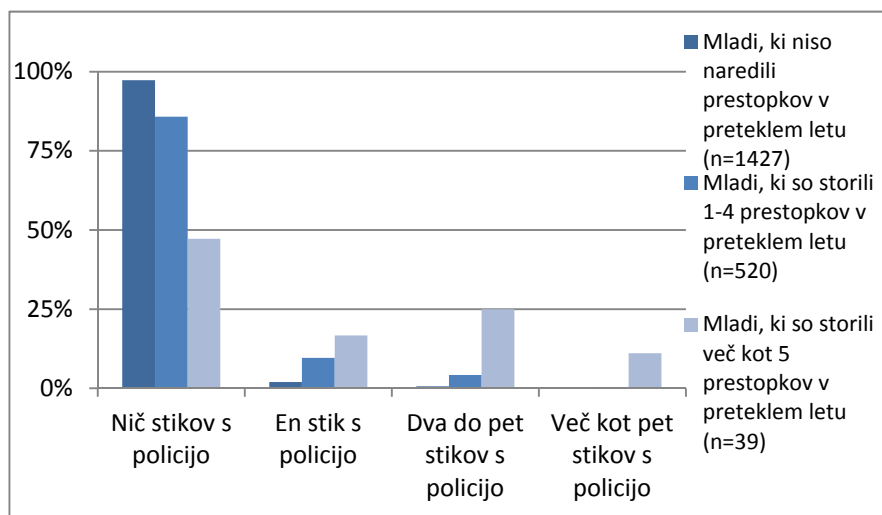
Ukrep	Brez prestopkov (n=1427)	Manj kot pet prestopkov (n=520)	Več kot pet prestopkov (n=39)
Strožje kaznovanje	2,32	2,46	2,51
Informiranje o škodljivosti	2,03	2,13	2,12
Poslušanje njihovih problemov	1,74	1,73	1,90
Trening lepega obnašanja	2,00	2,09	2,23
Svetovanje s starši	2,05	2,22	2,23
Boljša splošna izobrazba	1,98	2,07	2,13
Boljše možnosti za preživljanje prostega časa	1,81	1,87	1,88
Boljše možnosti za zaposlitev	1,81	1,82	1,83

Obeti in izzivi:

- Mladi, ki so poročali o prestopniških dejanjih v preteklosti, imajo ključno vlogo pri načrtovanju prihodnjih dejavnosti, saj nam lahko dajo vpogled v to, kar meni ciljna skupina preventivnih dejavnosti. Na žalost se večina preventivnih aktivnosti gradi okoli osnovne in srednje šole, kar po mnenju mladih ni pravilni pristop – možno pa je, ker so mladi ocenjevali slabo zgolj učitelje v šoli, da bi izvajali preventivne dejavnosti v šoli, toda s pomočjo zunanjih sodelavcev, predavateljev. O temu so mladi govorili tudi v intervjujih – da preprosto ne poslušajo učiteljev, ko jim govorijo o preventivni dejavnosti.
- Ta izražena mnenja in ocene bi bilo potrebno upoštevati tudi pri načrtovanju in oblikovanju preventivnih dejavnosti.

10 Izkušnje mladih s policijo

Večina mladih je v stik s policijo prišla zaradi manjših (predvsem prometnih) prekrškov. Glede na prestopke bi lahko dejali, da so v skupini neprestopnikov (ki v zadnjem letu niso storili nobenega od naštetih prestopniških dejanj) prevladovali manjši prekrški, v skupini srednje resnih prestopnikov (do pet različnih prestopkov v zadnjem letu) so bili prestopki hujši – tudi podtikanja požara, pretepanja ter prometna nesreča, v skupini resnih prestopnikov (od pet do petnajst različnih prestopniških dejanj v zadnjem letu) pa so bili prestopki daleč najhujši; vlom v šolo, vožnja motorja brez izpita, preprodaja drog, podtikanje požara, napad na učiteljico.

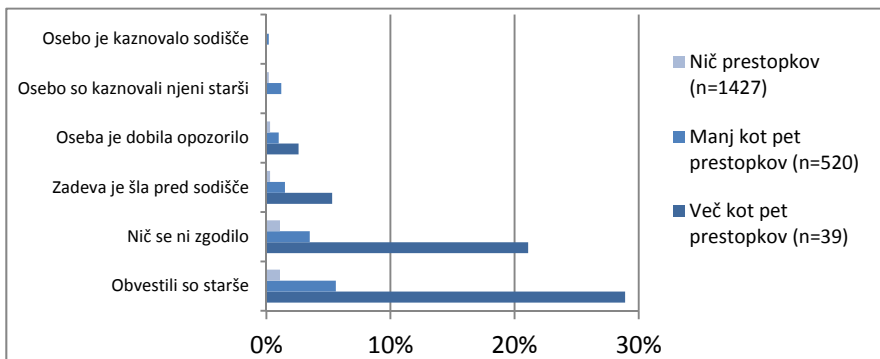
Graf 10: Številčnost stikov s policijo glede na število prestopkov v preteklem letu

Tri četrtine vzorca ali 1428 mladih ni poročalo o prestopkih v preteklem letu. Od tega jih je zgolj 38 (2,7 %) v življenju imelo stik s policijo. Večina (31 oseb) je zapisala, zaradi česa so imeli stik s policijo (posamezen incident predstavlja eno osebo razen v primerih, ko je v oklepaju zapisano število oseb, ki so zapisale določen odgovor); zaradi prijave nadlegovanja preko spleta, zaradi prijave partnerskega nasilja, ker so bili očitvidci, napačnega prečkanja ceste (4 osebe), zaradi pitja alkohola (2 osebi), kajenja marihuane (2 osebe), zaradi vandalizma, kršitve javnega reda in miru, vloma v zapuščeno stavbo (2 osebi), kraje motorja, vožnje avtomobila brez izpita (3 osebe), vožnje motorja brez čelade (3 osebe), vožnje na krmilu kolesa, vožnje v avtomobilu brez varnostnega pasu, pretepanja, posedovanja petard (3 osebe), bega od doma, žalitve policista, tatvine.

Od 520 mladih, ki so poročali o manj kot petih različnih prestopkih v preteklem letu, jih je 64 (12,3 %) poročalo o stiku s policijo v življenju; ponovno jih je večina – 59 oseb odgovorilo na dodatno vprašanje, zakaj so prišli v stik s policijo: prijave izginule osebe, ker mu je bilo ukradeno kolo, ker je bil očitvidec (2 osebi), neupoštevanja policistovih navodil, rasizma (zmerjal sošolko), metanja rož čez balkon na zabavi, metanja vodnih balonov v avtomobile, glasne glasbe, plavanja v vodnjaku, poskusa kraje kolesa, uničenja table na javnem mestu, pijanega prijatelja, uničevanja javnih površin, grafitiranja (3 osebe), napačnega prečkanja ceste (4 osebe), zaradi pitja alkohola (3 osebi), kajenja marihuane (3 osebe), kršitve javnega reda in miru (3 osebe), prometne nesreče s prijatelji, vožnje skozi rdečo luč, vožnje močnega motorja brez izpita, vožnje motorja po pločniku, prehitre vožnje motorja, vožnje motorja brez čelade (3 osebe), vožnje na krmilu kolesa (2 osebi), pretepanja (4 osebe), podtikanja požara (2 osebi), posedovanja petard (4 osebe), žalitve oseb preko telefona, tatvine (8 oseb).

Zadnjo skupino mladih, ki so v anketi prijavili več kot pet različnih prestopkov, je tvorilo 39 oseb; od tega jih dobra polovica (20 oseb ali 51,3 %) še ni prišla v stik s policisti. Ostalih devetnajst oseb je odgovorilo na dodatno vprašanje o razlogu stika s policijo: zaradi vloma v šolo (2 osebi), nasilnosti do profesorice ter tatvine avtomobila, grafitiranja, napačnega prečkanja ceste, zaradi pitja alkohola (2 osebi), kajenja marihuane (2 osebi), vožnje skozi rdečo luč ter vožnje motorja brez izpita, prehitre vožnje motorja (2 osebi), vožnje motorja brez čelade, preprodaje drog, pretepanja, podtikanja požara, pobega od doma, posedovanja petard, tatvine.

Kot lahko razberemo iz Grafa 11, je za dobro četrtino najbolj prestopniških anketirancev, ki so prišli v stik s policijo to pomenilo obvestilo staršem, slaba četrtina te skupine pa je poročala, da se ni zgodilo nič. O sojenju so poročale le štiri osebe.

Graf 11: Kaj se je zgodilo po zadnjem stiku s policijo - odstotek odgovorov glede na število različnih prestopniških dejanj v preteklem letu

11 Zaključne misli

V prihodnosti bi bilo smotrno pri analizah pojava mladoletniške kriminalitete poleg uradnih statistik kriminalitete uporabiti tudi izsledke samonaznanitvenih raziskav. Velikega pomena za vpogled v stanje mladoletniškega prestopništva bi bila longitudinalna raziskava, ki bi skupino mladih spremljala v daljšem časovnem obdobju in bi opredelila dejavnike, ki pri slovenski mladini vplivajo na pojav prestopništva.

Samonaznanitvene raziskave v prihodnosti bi lahko vključevale tudi širši nabor dejanj, od blažjih prestopniških do resnih kaznivih dejanj, tako da bi lahko bolje spremljali delež populacije mladih, ki kaže znake resnega prestopništva. Potrebno bi bilo podrobnejše opredeliti in meriti prestopništvo na področju sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije, saj je na tem področju zaznanih vse več kaznivih dejanj.

Rezultati raziskave YouPrev kažejo, da bi bilo v pomoč mladim s prestopniškim vedenjem dobro v prihodnosti bolj vključevati starše in prijatelje/ vrstnike.

Za policiste sta pomembni dve ugotovitvi raziskave. Prva ugotovitev je, da mladi uvrščajo delo policije pri preprečevanju prestopništva zelo visoko – takoj za prijatelji in starši, kar pomeni, da se jim zdi zastraševalni učinek policijskega dela še vedno pomemben pri nadzorstvenih dejavnostih prestopništva mladih. To vodi tudi k ugotovitvi, da so bili slovenski anketiranci med primerjanimi državami na repu po odstotku mladih, ki so v svojem življenju imeli stik s policijo. V večini primerov so v stik prišli zaradi kršitve cestnoprometnih predpisov, v nekoliko manjši meri zaradi prekomernega uživanja alkoholnih pijač ali kajenja marihuane. V skupini prestopniških mladostnikov, ki so poročali o večjem številu različnih prestopniških dejanj, polovica (20 od 39 oseb, povprečna starost štirinajst let in pol) še ni imela stika s policijo, ostali pa so poročali o tem, da so bili v stiku zaradi resnih prestopkov, med katerimi so bila tudi kazniva dejanja. Za pet oseb od devetnajstih je stik s policijo pomenil obvestilo staršem, štirje pa zaradi starosti niso bili kaznovani. Samo za dve osebi v skupini mladih, ki so poročali o raznolikih številnih prestopkih, je stik s policijo pomenil tudi obravnavo na sodišču.

Osnovni podatki

Založba:

Univerza v Mariboru
Fakulteta za varnostne vede
Kotnikova ulica 8
SI-1000 Ljubljana

Kontaktna oseba:

Red. prof. dr. Gorazd Meško
gorazd.mesko@fvv.uni-mb.si

Oblikovanje in izdelava: Hubertus Wittmers, Medicom Marketing GmbH, Nemčiji

Mladoletniška kriminaliteta in mladoletniško nasilje:

Ugotovitve evropske študije o prestopništvu in preventivnih dejavnostih (YouPrev)

Sodelovanje med

Vrije
Universiteit
Brussel

Universidad
Zaragoza

Deutsche
Hochschule der Polizei

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

mta tk sz i

